

Fig. 1. Tjæreby. Ydre, set fra sydøst.

M. M. 1922

TJÆREBY KIRKE

STRØ HERRED

Kirken, der synes at have været viet Parakleten (Helligånden)¹, overdroges 1171 af biskop Absalon til klosteret på Eskildsø² og hørte også under dette efter flytningen til Æbelholt³ i Tjæreby sogn. Klemmebrevet af 1555 bestemte, at kirken skulle lægges ode og Æbelholt klosterkirke fungere som sognekirke⁴, men 1561 genåbnedes kirken⁵. 1567 var der 36 tiendeydere⁶ i sognet, der nu sammen med Alsønderup udgør eet pastorat. — Præsten i Tjæreby, hr. Mogens, havde o. 1591 kongelig majestæts anpart af tienden⁷. Statskassen afhændede kirken 1874⁸; i nyere tid har kommunen været ejer, indtil kirken 1. april 1946 overgik til selveje.

Monter. 1946 fandtes i og ved kirkens blok nogle få danske og nordtyske monter fra tiden 1538- 1624. 1960—61 blev der i forbindelse med indlægning af varme fremharpet 137 mønter, hvoraf godt halvdelen er danske og nogenlunde jævnt fordelt over intervallet fra Valdemar II. til Christian X. Resten, der fortrinsvis stammer fra nordtyske byer, dækker tiden fra 1200'rne til 1500'ernes midte (Møntsamlingens fundprotokol nr. 2143 og 2679).

†*Kapel?* 1 Henrik Geniers »Den Vidt-berømte Frederichsborgs Beskrivelse« (sml. p. 959) læses følgende strofe: »Den tredie Slette [i Gribskov] er stor og kaldes Kapel-slette/ thi der stod et Kapel, hvis Grundvolds Stene nette/ endnu kan ses, og var Ølskøbing her tillagt/ og nøjedes med een Præst, som er trolig sagt/ han boede straks derhos og levede

meget rolig/ i Præstevangen han og havde Præstebolig/ . . .«. Hvis Præstevangen er identisk med den nuværende lokalitet af dette navn (øst og sydøst for Hillerød), forekommer det lidt troligt, at et kapel i Præstevangens nærhed skulle have betjent beboerne i Ølskøb, den omkring 1620 nedlagte landsby vest for Hillerød, omtrent hvor bebyggelsen Nyhuse ligger; 1585 henvistes (jfr. p. 637) beboerne i Ølskøb (og Hillerød) til kirkerne i Herlev (Lynge-Frederiksborg hrd.) og Tjæreby. — Muligheden for, at ovenstående citat gælder et $\dagger$ kapel (hørende under Æbelholt p. t417) i den forsvundne »Capel-skov« ved Meløse, er nærliggende. Gribskov strakte sig i middelalderen meget længere mod vest.

Om Frederiksborg frimenighedskirke og Æbelholt klostertomt se p. 1414, 1417.

Kirken ligger i byens østre udkant, på en lav banke, hvorfra der til alle sider er vid udsigt over det kuperede terræn. Kirkegården er ret tidligt udvidet mod øst og 1869 nogle få meter mod syd; en brat skrænt mellem den gamle kirkegård og sydudvidelsen blev udplaneret 1870. Kun den vestre hegnsmur er gammel; syd for porten er den af munkesten med savskifte under gesimsen og afdækket med munketegl, nord for af kampesten og dækket med vingetegl. De resterende mure, af kampesten, kløvsten eller tegl, stammer vistnok alle fra slutningen af 1800'erne⁹. Både 1619 og 1747¹⁰ omtales kirkegårdens kampestensdiger med græstørvsafdækning, og 1631 nævnes reparationer af et »elle-gærde« (rishegn)¹¹.

Indgange. Vestportens tre piller indeholder små rester af munkestensmurværk; de øvrige indgange er fornyet sammen med murene. Nye jerngitterlåger.

$\dagger$ *Kirkeriste.* Reparationer af ristene med oprensning af de tilhørende grave forekommer jævnligt, og 1695¹¹ nævnes riste i nordre, østre og søndre låge.

Et $\dagger$ *halsjern* med kæde er opført 1764¹².

Et *ligkapel* er 1968 opført uden for nordre del af vestmuren (arkitekt J. Lundquist). Et ældre ligkapel på kirkegårdens østre del, nævnt første gang 1889¹³, benyttes nu som materialhus.

Et brolagt *fortov* langs kirkens mure er udført 1865¹³.

Kirken består af ($\dagger$)apsis, kor og skib, hvoraf de to sidstnævnte afsnit er romanske, apsidens derimod nedrevet og genopført 1864¹. Et våbenhus i syd og et tårn i vest er muligvis begge senmiddelalderlige, men meget stærkt ombygget. Orienteringen er næsten solret.

Bygningens romanske del synes at være opført af *rå kampesten* med tildannede hjørnekvadere, mens vindues- og dørindfatninger er af små, velhugne *kridtkvadere*. Urørt murværk ses nu kun bag våbenhuset og i overvæggene. Udvendig har kampestenene stået med bredt udstrøgne fuger og forsynet med *kvaderridsning*; senere er de blevet overpudset og hvidtet. Overvæggene har et ret tykt pudslag, som dog langt fra dækker alle sten, og derpå rester af hvidtning. Murene står på en ca. otte centimeter fremspringende skråkantsokkel, der ligger noget lavere på koret end på apsis og skib, hvor den er ophugget i forbindelse med murværkets omsætning. Skibets murhøjde over soklen er 4,4 m.

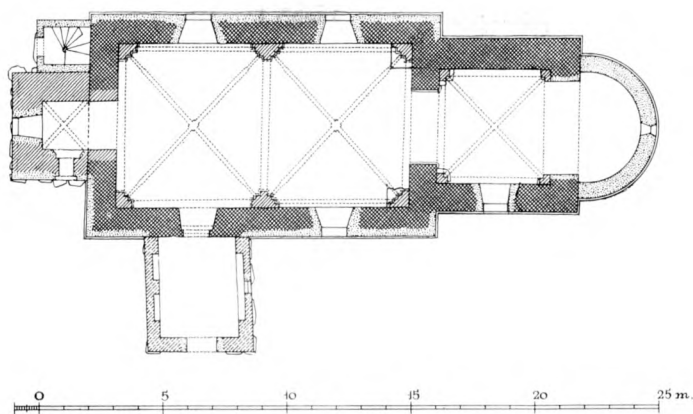

Fig. 2. Tjæreby. Plan. 1:300. Efter opmåling ved C. G. Schultz 1936.

Apsis, der har været benyttet som sakristi, se p. 1395, er som nævnt helt fornyet. Synsprotokollen beretter 1864¹³, »at den halvrunde udbygning fra koret mod øst synker« og året efter, at den er nyopført. Både her og ved en skalmuring af skibets sydmur 1867⁹ oparbejdedes kampestenene til kvadre, mens de til skibets nordmur kun kløvedes. Korets østgavl er fornyet sammen med apsisen, mens flankemurene formentlig er nogenlunde urørte.

Vinduer og døre. Af det ældste vinduessæt spores nu kun den indvendige østkarm af korets sydvindue. Den 1612¹¹ tilmurede norddør synes helt udslettet, syddøren er derimod i brug og velbevaret, selv om dens ydre rundbue med et forsænket tympanon, som muligvis er af *skånsk sandsten*, skjules af våbenhusets loft; også indvendig har døren et rundbuet stik, der i lighed med forholdene ved andre af egnens kirker (sml. Annisse p. 1366) omslutter et muret spejl, som hviler på en otte cm tyk egeplanke.

Indre. Den runde korbue, der synes sat af store granitkvadre, er forsynet med et smalt, svagt hulet kragbånd, som løber omkring østhjørnerne. Den spidse apsisbue hører formentlig sammen med ombygningen 1864f. Loftsbjælkerne må have ligget på murkronen.

Billedkvader. Over skibets sydvindue fra 1867 er der som slutsten genanvendt en kvader med et menneskehoved. Stenen, der viser et ansigt med små, tæt-siddende øjne, lang næse og lille mund samt højt-siddende, dyrelignende øren, er tilhugget i kileform (42x37—18 cm) til den nuværende plads og tilsyneladende helt overarbejdet med pikhammer. Det vides ikke, hvor denne for Sjællands romanske kirkearkitektur ret enestående sten har siddet oprindeligt.

Kalkkristninger. I forbindelse med kalkmalerirestaurationen 1960 (p. 1396) afdækkedes på korets nordvæg de på fig. 3 viste indridsninger, hvoraf mange er udført i den våde puds i forbindelse med korets opførelse¹⁴. *Runeindskriften* i midten lyder:

t o m a s . p r e s t . b i p . f o r i . m i k

Thomas præst bed for mig

Ændringer og tilføjelser. Formentlig omkring 1400—50 og nogenlunde samtidig er kor og skib blevet forsynet med *hvælv*. Korets halvtensribber udspringer fra en slags dværgsøjler (sml. fig. 4 samt Nødebo p. 1066, Tibirke p. 1319 og Ramløse p. 1346), mens skibets, der starter i kvartstens tykkelse, har forlæg i et af de mange pilleled; skibets piller er forsynet med dobbelt kragbånd (skråkant over rundstav og skilt af et glat skifte); alle gjord- og skjoldbuer er spidse, og de tre af skibets tillige falsede, men det er muligt, at disse buer stammer fra en reparation 1642 eller 1711¹¹. Skibets ribber mødes om en diagonaldrejet slutsten; ingen overribber. Flere kappesvikler har »regnvandshuller«¹⁵. Skibets østre hjørnepiller og muligvis tillige korets vestre hviler på rester af sidealtre (p. 1398). I forbindelse med rejsning af et pulpitur (p. 1406) blev der hugget hul til en *lem* i korets hvælving; det blev tilmuret ved pulpiturets nedtagning¹¹.

Det meget slanke *tårn* er så kraftigt ombygget 1840¹⁶, at der udvendig kun findes få partier af urørt murværk. Tårnet er muligvis fra 1400'rne; det står på en svagt fremspringende kampestenssyld, og er muret af hårdtbrændte munkesten, der forneden i nord og vest synes henlagt i polsk skifte; højere oppe ses munkeskifte. Det diminutive tårnrum (190 cm i kvadrat) har i syd en oprindelig dør, der er fladbuet afdækket, udvendig med rundbuet spejl, indvendig anbragt i en helsten dyb, fladbuet fals (med moderne affasede kanter). Rummet, som til skibet åbner sig med en jævnbred, rundbuet arkade, der har retkantede kragbånd, dækkes af et samtidigt krydshvælv med kvartstensribber. Adgangen til de øvre stokværk sker gennem et 1840¹⁶ ombygget trappehus i nord; kun trappens runde spindel røber, at huset kan gå tilbage til middelalderen. Hvert af de to lave mellemstokværk har en fladbuet glug i syd, og i klokkestokværket er der et rundbuet glæmhul til hvert verdenshjørne. 1840 fjernedes sadeltag og gavle til fordel for den kraftigt udladende gesims og det stærkt indsvejede, ottesidede spir. En udforing af klokkestokværkets indervægge med gule sten kan høre sammen med spiret, men den kan også stamme fra 1711¹¹, da der tales om hjælp til tårnet, »som kun var een sten tyk på den ene side«.

Våbenhuset foran skibets syddør fremtræder udvendig som en 1700-tals bygning og har antagelig fået denne form 1756¹⁷, da gesimsen forhøjedes med eet skifte og kammene ombyggedes; både døren og krydsskiftet foroven i murene tyder på en omfattende istandsættelse. Sylden af kraftige kampesten, mункestensmurværket forneden i murene og rummets indre med de to og to fladbuede spareblændinger (pillen mellem de to østre er fjernet) antyder måske middelalderlig oprindelse. Loft og gulv fornyedes 1844¹⁸.

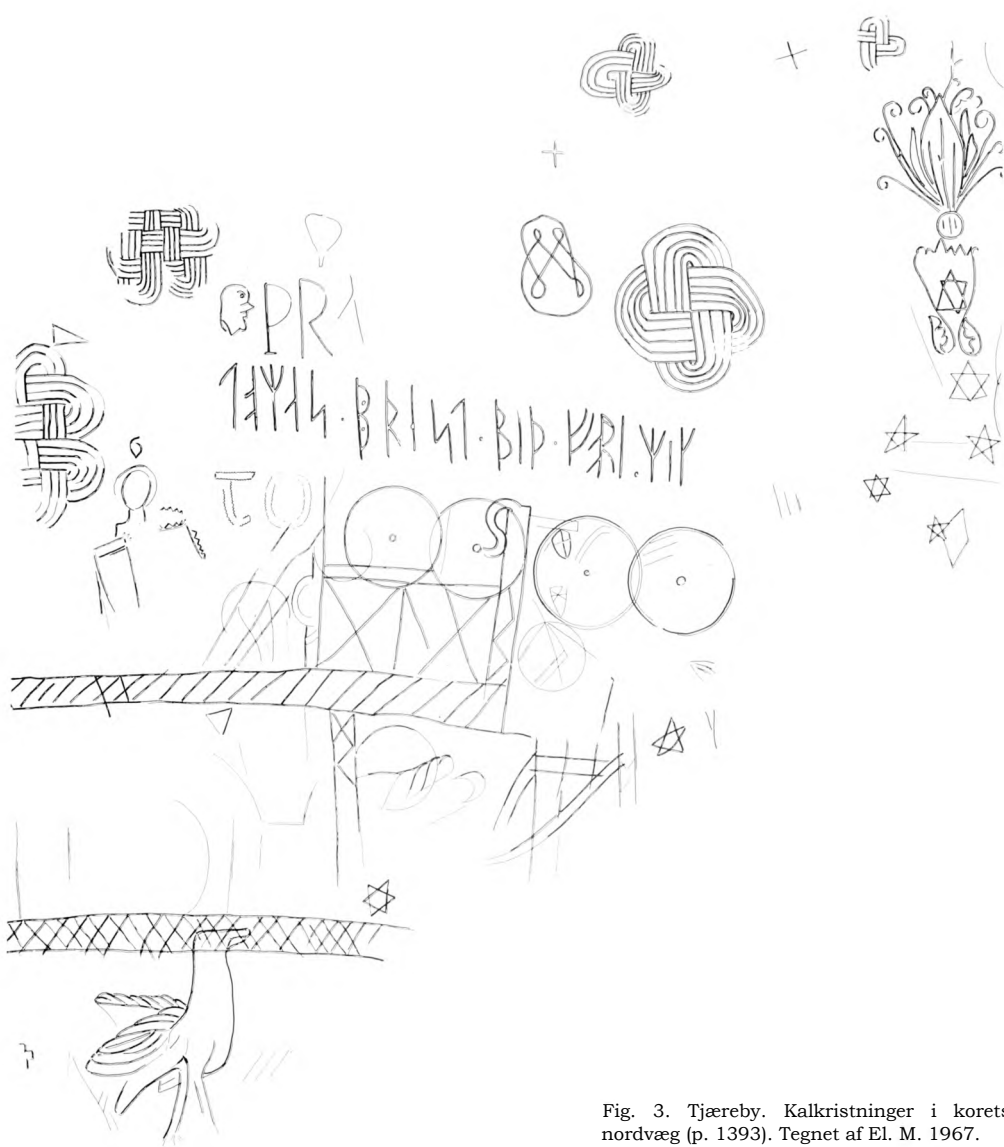

Fig. 3. Tjæreby. Kalkkristninger i korets nordvæg (p. 1393). Tegnet af El. M. 1967.

†*Sakristi*. 1827 omtales apsiden som sakristi, og to grønne gardiner, der lukkede rummet af mod koret, er nævnt i inventariet fra 1804¹⁹; efter ombygningen anskaffedes 1868 nye (røde) gardiner¹³.

Tagværker. Et par hanebånd og nogle spær hørende til et tagværk af krydsbåndstype viser, at i hvert fald skibet fik nyt tag (og ny rejsning) i forbindelse med hvælvslægningen. Dette udskiftedes 1635 af Morten tømmermand¹¹, mens korets fornyedes 1761¹⁷. Spirværket og apsidsens spær er fra henholdsvis 1840 og 1864; sidstnævnte år forberedtes en istandsættelse af de øvrige tagværker¹³.

Kirken står i blank mur; kun tårnets gesims er hvidtet. Skibets østre tag-

Fig. 4. Tjæreby. Indre, set mod vest.

E.M. 1969

gavl med strømskifter er muligvis samtidig med korets tagværk fra 1761. De spidsbuede støbejernsvinduer hører sammen med arbejderne o. 1867 og har afløst vinduer fra 1644¹¹. Apsis og spir er tækket med bly, kor og skib med vingetegl, men 1722¹⁷ omtales her endnu hulsten.

†*Solur*, skænket 1782 af præsten Magnus Kaas, der i kaldsbogen har indklæbet en »original Grundtegnning beregnet« af ham selv og således, at efterkommerne med liden umage og bekostning kan lade det reparere²⁰.

En *vindfløj* med udstanset årstal 1840 og krone er opsat på spiret.

KALKMALERIER

Kalkmalerier²¹ fra o. 1500 afdækkedes 1888 i *skibets to [ag]*: På hvælvene, på triumfvæggen, vestvæggen på begge sider af tårnbuen og på sydvæggen omkring døren²²; de sidste overhvidtedes (men foreligger delvis i akvarel), de øvrige restaureredes, dvs. nymaledes næsten totalt af kunstmaler og tegnelærer

E. Andersen, der genrestaurerede dem 1928. 1960 restaureredes malerierne atter ved Olaf Hellvik, i hvis beretning det hedder: »Der var . . . ikke meget reelt at gå ud fra, og da hvælvingernes pudslag var i en yderst ringe tilstand,

Fig. 5. Tjæreby. Indre, set mod øst.

E. M. 1947

så jeg ingen anden udvej end at nykalke, og i overvejende grad rekonstruere på grundlag af de sparsommelige rester af oprindelighed. Store partier måtte også fornyes af den skrøbelige puds. Triumfvæggens og korets dekorationer (fra 1928?) måtte sløjfes på grund af bundens fuldstændige ruintilstand».

Ifølge beretningen fra 1888 (jfr. også fig. 5) skyder der fra skjold- og gjordbuernes isser store fantasiblomster op — betydelig enklere end i Strø kirke (p. 1479) og af den art, der ofte trælles på sengotiske degnestole — i østfaget flankeret af mindre vækster, bunden stjernestrøet. Buer og ribber ledsages af stængler med røde småblade, ved ribberne i østfaget egeblade med agern, i vestfaget ulvefodslignende. Gjordbuen er på undersiden dekoreret med en afkvistet stav, om hvilken der slynger sig en rød, gulbrun og grå ranke, som på nordsiden vokser op af en kande, mod syd af en tohanket krukke, begge malet i flygtige konturer; små rosetter på gjordbuens sider. Farverne er dodenkop, brungult, grønt og gråt.

Den 1960 overmalede rankedekoration på triumfvæggen ses på fig. 5. De 1888 overkalkede billeder på sydvæggen begrænsedes forneden af en stregmalet tæppedekoration. Øst for døren sås tornekrøningen, over døren korsbæringen, så det må formodes, at lidelseshistorien har været skildret på denne væg. Vest

for døren var pudsen for største delen borthugget. På vestvæggen, syd for tårnbuen sås »en Mand i Kjortel og tætsluttende Hoser. Han er fremstillet gaaende, bærende en Stok eller Landse(?) over Skulderen. Af Hovedet var kun det lange lokkede Haar bevaret« — alt på sekundært pudslag — »forøvrigt var han omgivet af raat udførte Plantedekorationer«. Nord for buen afdækkedes djævelen og den smørkærnende kvinde, stærkt medtaget. »Langs Skjoldbuen afsluttes Billederne med en mørkerød Streg, hvorimod Bueaabningen garneres med en simpel Bort« af S-lignende streger. — Ifølge Löffler sås på sydvæggen spor af ældre dekoration.

1946 afdækkedes en spinkel rød, nu nærmest violet rankedekoration indvendig på syddørens tympanon, malet på et tyndt lag hvidtekalk (kaldsbog).

INVENTAR

Oversigt. Kirken udmærker sig ved at have bevaret et næsten fuldstændigt, oprindeligt sidealterbord i skibets nordøsthjørne, Maria-alterets vanlige plads, rester af et tilsvarende i skibets sydøsthjørne, normalpladsen for værnehelgenens alter, samt måske rester af to til i korets vesthjørner. Ellers er det ældste inventarstykke den enkle, romanske granitfont. Alterstagerne og et par apostelfigurer fra en fløj altertavle er ene om at repræsentere gotikken; den forsvundne fløjtavle afløstes først af en renæssancetavle, siden af en baroktavle — vistnok af den kongelige snedker og billedskærer Hans Barchmann — der 1839 erstattedes af et maleri (Borbye). 1 alterkalken fra 1733 indgår foden af en ældre Nürnberg-kalk i »bollestil«. Den nyrestaurede prædikestol er fra 1609 og udført af Bernt snedker, Slangerup, mester for adskillige stole i amtet. Stoleværket strækker sig i tid fra o. 1550—1700'rne. Endelig kan fremhæves et lille messingkrucifiks fra 1700-tallet.

Alterbordet er et skab af fyr fra 1867²³; som låger i bagsiden anvendtes to barokke stolestadedøre, der ved restaureringen 1956 afløstes af nye låger, mens de gamle opsattes ved stolestaderne. Ved samme lejlighed rykkedes bordet længere mod øst. 1840 blev der opført to mure under det tidligere †alterbord og en åbning i nordsiden tilmuret¹⁶; jfr. i øvrigt under †altertavler 2.

(†)*Sidealtre.* 1) I skibets nordøsthjørne er bevaret et vistnok fuldstændigt bord muret af rå kampesten, pudset og hvidtet, ca. 90 cm i kvadrat; tilsyneladende har der ikke været nogen helgengrav i oversiden (Maria-altret havde normalt sin plads her). Det tjener nu som underlag for hvælvpillen. 2) Af et tilsvarende i skibets sydøsthjørne (som regel værnehelgenens alter) er størsteparten borthugget for at give plads for prædikestolen. 3—4(?) I korets vesthjørner ses uregelmæssige blokke af rå kamp under hvælvpillerne. Måske er også de rester af sidealtre²⁴.

†*Alterklæder.* 1683 købtes 18 alen fransk atlask samt guld- og sølvkniplinger til et alterklæde; det omtales i inventariet 1700 som et rødt atlaskes med guld-kniplinger¹¹ og blev stjålet 1720 sammen med messehaglen, hvorefter Frede-

M.M. 1922

Fig. 6. Tjæreby. Oblatæske 1716 og alterkalk, fod og knop nürnbergarbejde o. 1500, bægeret københavnerarbejde 1722 (p. 1400).

rikssund kirke forærede 119 rdl. 6 sk. til nye alterklæder og messehagler til bl.a. Tjæreby og Grønholt kirker¹⁷; de blev syet hos skræder Nicolai Eichelberg, København. Alle de mange [†]alterklæder, der senere nævnes i regnskaberne, er røde, kantet med guld- eller sølvgaloner, og flere havde også det kongelige navn og årstal²⁵.

Altartavlen er et maleri, Kristi bøn i Gethsemane, sign. M. Rforbye] 1839²⁶, i samtidig klassicistisk ramme²⁷. Renset og istandsat 1870⁹ og 1961.

[†]*Altartavler*. 1) Fra et senmiddelalderligt alterskab fra slutningen af 1400'erne stammer to ret fladt og groft skårne figurer af Petrus og Paulus, 57 og 61 cm høje. En tid var de opsat på de stolegavle, der flankerede prædikestolen (fig. 7), men fjernedes herfra 1945, restaureredes og opsattes 1947 på triumfvæggen i nord. Figurerne havde to lag egetræsmaling, herunder en grå farve (sml. farvelagene på stoleværket p. 1404) og underst rester af oprindelig kridtgrund. Nu står de umalede.

2) 1599. Et inventarium fra 1860'erne i synsprotokollen omtaler en gammel altertavle fra 1599, stående på et nyt alterbord.

3) 1635, af Hans snedker, sikkert Hans Barchmann. Regnskaberne opfører en tavle, for hvilken Hans snedker 1635 fik 280 mk., mens Matthias maler modtog 136 mk. for staffing; tre vogne hentede den nye tavle og maleren i Helsingør¹¹. Da der oftere kan konstateres samarbejde mellem Hans Barchmann og Matthias maler, tør man formode, at Hans's efternavn har været Barchmann. 1741 renoverede Hans Nielsen, Ganløse, tavlen, »som er ziir forgyldt . . ., med smukke, fine farver og forgyldning, paa de steder, hvor guldet var borte og fordærvet«. »Skilderiet« i tavlen blev afvasket og, hvor det behøvedes, udbedret og overtrukket med hvid fernis¹⁷. 1762 reparerede Jens Christensen, Farum, tavlens øverste del, som var nedtrykket af hvælvingsbuen¹⁷.

4) En »statua« af abbed Vilhelm fra Æbelholt blev fjernet af biskop Resen, fordi den påkaldtes af menigmand²⁸.

En »statue« af Abbed Vilhelm, fra ny tid, 127 cm høj, skåret i blødt træ, er opstillet i tårnrummet.

Altersølv. Kalk (fig. 6) nu 20,5 cm høj; nürnbergearbejde fra o. 1500, bægeret københavnerarbejde fra 1722, samlet 1733. Det hedder i regnskabet for dette år¹⁷: Kirkens kalk, som ikke uden at spilde eller plumpe kunne skænkkes med, er af guldsmeden Niels Johnsen i København omgjort; den vejer 16³/₈ lod. Den gamle kalk, som var nürnbergersølv, vog 24 lod 1½ kvint og betales med 13 rdl. 19 sk. Under kalkens fod stemplet N i cirkel samt et ægformet skjold med utydeligt mærke, sandsynligvis Nürnbergs mærke og et mesterstempel. Om randen på det høje, let udsvejede bæger er der indprikket skrift med kursiv: »Denne Kalch Patell og tilhørende Daase hafver Ebbe Mogensen af Kiøbenhafvn Ao 1722 efter hans og nu afgangne Hustrue sal. Kirstine Hansdatter Schovs i Contagionen [dvs. pesten] 1711 gjorde Løfte forærit til Tierebye Kirche. Vog tilsammen 54 Lod«²⁹. På undersiden to utydelige stempler for Niels Johnsen (Bøje p. 59). †Kalk, se under Berettelsessæt.

Disken er stemplet med Københavns mærke 1720 og har graveret cirkelkors, hvis arme dannes af fligede blade. På bagsiden mestermærke, rimeligvis for Jochum Buchholtz (Bøje p. 64).

Oblatæske (fig. 6) 1716, oval, 10 cm lang, med drevet pærestav langs lågets rand og omkring en facetteret bjergkrystal (eller glas) med rødt folieunderlag. Stemplet med Københavns mærke 1716 og mestermærke for Christen Jensen (Bøje p. 264). — Inventariet fra 1860'erne nævner en rød, lakeret †oblatæske.

†*Vinkande*. 1863 omtales en ny (sort) kande af porcelæn⁹.

Berettelsessæt. Sygekalk stemplet med Københavns mærke 1730. Cirkulær fod på bred fodplade med rundled under platte, trindt skaft, midtdelt, godronneret knop og bæger med Frederik IV.s kronede monogram, værkstedets

M.M. 1922

Fig. 7. Tjæreby. Sparsommeligt »samlebillede«, som man fotograferede i 1920'erne. Messingkrucifiks (p. 1402), alterstage (p. 1401) og stolestade foran prædikestolen (p. 1404) med figurer fra senmiddelalderlig $\dagger$ altertavle af Paulus og Petrus (p. 1399).

almindelige type (jfr. f.eks. Kregme og Torup, Strø hrd.). På fodpladen mestermærke for Niels Johnsen 1725 (Høje p. 59). 1730 hedder det i regnskaberne¹⁷: I stedet for det anskaffede sølv er solgt guldsmed Niels Johnsen en gammel $\dagger$ sygekalk og $\dagger$ disk på 11 lod 2 kv. og en dito vinflaske på 11 lod 2½ kvint, samt en gammel ubrugelig og for liden kirkekalk og disk på 28 y_2 lod, ialt for 26 rdl. 50 sk.³⁰. Disk, o. 1750, glat, bunden med buede og knækkede kanter. På undersiden to gange mestermærke for Detleff Pape (Bøje 446).

Alterstager (fig. 7) formentlig fra o. 1550, 52,2 cm høje med tre ret blødt profilerede ringe om det svære cylinderskaft, den midterste størst; skaftet slutter til fod- og lyseskål med en lille skrå platte (omtrent som Mårum p. 1206), og begge skåle har ret skarpe profiler, foden med bred hulstav. 1737 blev den ene stage, »som var brækket tvært over«, sammensmeltet i ilden af gørtlerenken Anna Dorothea¹⁷. — O. 1860 nævnes (foruden de store stager) to af malm, med blikcylinder til vokslys; 1891 maledes de hvide⁹.

Bordstager, skænket 1946 af afbygger Ole Pedersens enke af Tjæreby, 1600-

talstype, med sekssidet, karnisprofileret fod på kuglefødder og over et glat led en skive med seks kvindehoveder i relief; herover vaseagtigt led og cylindrisk lysepibe, 24 cm høje.

*Røgelsekar (fig. 9), fra 1200'ernes sidste halvdel, måske det, der i inventariet 1700¹¹ nævnes som anvendt til at hente ild i; karret, der mangler den ene ophængningsstang, svarer bl.a. til det i Gershøj (DK. Kbh. Amt p. 951, hvis kronede kirke dog er firkantet), og det har måske haft en korrespondent i det nu defekte Selsø-kar (Horns hrd.) nu i Nationalmuseet). Siden 1865 i Nationalmuseet nr. 22156(!)³¹.

Messehagler. Ialt tre, en rød fløjls med guldkors, en grøn og en hvid »atlas-skes«. Af tidligere tægler kan fra regnskaberne nævnes en blå damaskes, omtalt som gammel 1604 og endnu 1662³², i øvrigt røde (1681 af fløjls, med guld- og sølvkniplinger)¹¹. 1720 stjal onde og udædiske mennesker hagel, alterklæder, bibel og lys fra altret³³, hvorefter Frederikssund kirke trådte hjælpende til (sml. tægler).

Alterskranke fra 1700'erne, af smedjærn, stærkt fornyet 1800 og 1836 og med moderne håndstang. Efter reparationerne 1800 ved smed Jacobsen, Hillerød, hvor den forhøjedes ca. 20 cm og forlængedes med en baluster i hver ende³⁴, og F. C. Svendsen, Frederiksborg, 1836, hvor bl.a. dørene fornyedes¹⁶, er der vistnok kun een oprindelig baluster tilbage. — 1741 malede Hans Nielsen, Gånøse, jernrækværket om altret sort og knælingen brun¹⁷.

Døbefont, romansk, af granit, Roskildetype, med tolvstav som mundingsprofil (sml. Ferslev, Horns hrd.), tv. 77 cm; et stykke af fodens ene side er afslået. Stenen bærer spor af rødmaling både ud- og indvendig. 1680 blev fonten anstrøget¹¹, og 1741 malede Hans Nielsen den med oliefarve¹⁷. (Mackeprang: Døbefonte p. 405). — 1689 blev gulvet overalt i kirken optaget og omlagt og dåben af ny opsat¹¹.

Dåbsfad, før 1824, af tin, 60 cm i tv., stemplet med C M [S] 1809 under Københavnsmærket, for Carl Magnus Svanberg senior, der blev mester 1809 (jfr. stemplet) og døde før 1824³⁵. 1604 omtales et tæglingbækket, solgt 1658; 1656 købtes et nyt for 24 mk. hos Alexander Wadel, Hillerød¹¹.

Dåbskande 1830, af den i amtet almindelige slangehankstype. På låget graveret: »Tjæreby Kirke 1830«, på korpus Frederik VI.s kronede monogram og indvendig i bunden utydeligt stempel for Dahlgreen. Kanden afløste vistnok den, der 1744 købtes hos kandestøber Hans Mikkelsen, København¹⁷.

tæglingbækket(?). Et tæglingbækket blev 1762 malet af Lars Bendixen, Hillerød, og træværket bagved anstrøget med brun farve¹⁷; det faldt ned 1820¹⁹, opmaledes 1835¹⁶ og betegnes 1842 som ødelagt af ælde¹⁹.

Messingtæglingbækket (fig. 7) fra 1700'erne, måske det, kirken ifølge kaldsbogen fik foræret 20. dec. 1778 af hofbilledhugger Joh. Gottfred Grund, København.

M.L. 1961

Fig. 8—9. Tjæreby. 8. Putti fra prædikestolshimlen 1652 (p. 1403). 9. *Røgelsekar (p. 1402).

Figuren er 24 cm høj, korset 39,5; det sidste er af messingblik med ombøjede kanter. Patineret som bronze. Over fonten.

Prædikestol (fig. 10) fra 1609, da Bernt snedker i Slangerup fik 127½ mk. for en ny prædikestol¹¹. Stolen er nær beslægtet med Ude-Sundby (d.e. Frederikssund), der blev malet 1606, Slagslunde (Ølstykke hrd.), malet 1613, Alsønderup (annekskirken, p. 1450) o.fl. Opbygningen, hermer og evangelistfigurer svarer i det store og hele til disse stole (jfr. p. 662ff.), hvis præcision gør sig gældende i ornamenterne, der synes nøje udmålt, således at intet er blevet overladt til tilfældighederne. En ottekantet bærestolpe forsvandt ved sidste restaurering. Den barokke opgang har kun bevaret Lo felter af et panel, som måske leveredes af Jens Christensen, Farum, 1754 sammen med en ny ttrappe, tstikbjælke og ttpille¹⁷.

Barokhimlen (sml. Alsønderup p. 1451) er gjort 1652 af snedker Niels Hansen, København, for 150 mk. og hænger endnu i sit oprindelige snoede jern, der kostede otte mk.¹¹. Den er sekssidet med smal frise, som afbrydes af konsolbårne kvindehoveder; på hjørnerne mellem topspirene står putti med lidelsesredskaber (fig. 8); smalle hængestykker. På undersiden er der et til himlens form svarende felt af profillister med nedhængende, sekundær due (af poppel) og herudenum ædelstensbosser flankeret af pålimet fladsnit; den indvendige rand kantes af en nicherække afbrudt af langstrakte ædelstensbosser.

Efter restaureringen i 1960'erne står stol og himmel i voksbehandlet naturtræ med partiel staffering: Guld på en del af ornamenterne, mens evangelisterne

har forskelligt farvede gevandter; der er sort bl.a. i frisefelterne og i opgangs-panelets fyldinger.

Stolen stafferedes første gang 1611¹¹. 1741 maledes *bogstolen* blå med røde lister af Hans Nielsen, Ganløse, og 1762 ferniserede og forbedrede Lars Bendixen stolen med hvide lister og nyopmalede himlen overalt¹⁷. Ved en istandsættelse, vistnok 1869¹³, blev stol og underbaldakin helt afrenset for gamle farver og fik en ny, delvis staffering; i frisen maledes den samme latinske indskrift som på Alsønderupstolen: »Evangelium est potentia« etc. Rom. I (»evangeliet er Guds magt« etc.), mens opgang og himmel brunmaledes, den sidste med delvis farvestaffering. Ved sidste restaurering konstateredes herunder tre forskellige farvelag, hvoraf det oprindelige var hvidgråt, der sine steder stod fremme som led i stafferingen sammen med en nærmest olivengrøn farve og sparsomt anvendt cinnober. Himlens loft havde en nærmest gulgrå farve i midten, mens ornamenterne udenom stod hvide mod grøn bund. — Et *†timeglas* omtales i inventariet 1662³⁶, og et nyt, firfaget anskaffedes 1755¹⁷.

Stoleværk (fig. 11). Alle kirkens stader er gamle, af fyr, men omflyttet. Ældst, fra o. 1550—75, er den østligste gavlplanke i syd, halvrundt afsluttet foroven, med vifteroset og herunder en foldeværksfylding (svarende til Alsønderup p. 1452). Til samme sæt hører en 80 cm bred dør med foldeværksfylding og bukkehornsbeslag, nu opsat ved orglet. De øvrige gavle er barokke, af tre forskellige typer, men alle med halspilastre og lave trekantgavle; de er vanskelige at tidsfæste, fordi typen med halspilastre strækker sig fra o. 1620 og til århundredets sidste del (jfr. *skriftestol p. 1405). Det må derfor være usikkert, om der blandt de bevarede gavle er nogle fra det sæt på sytten, der 1622 leveredes af en snedker fra Helsingør¹¹. 10 gavle er dekoreret med eet meget bredt slyngbånd i pilasteren over stående ædelstensbosse, to har dobbelt slyngbånd, og tre er med riflede pilastre. To vistnok yngre gavle skiller sig ud fra de øvrige ved rigere og anderledes leddelte pilastre samt en lidt højere trekantgavl, hvortil paralleller findes bl.a. i Lille Lyngby (Strø hrd.) og Skævinge (p. 1472), og som går igen på en del arbejder udgået fra Esben Børresens værksted i Slangstrup. Typerne (bortset fra den kannelerede) optræder i Strø (p. 1479), og her er desuden det til gavlene hørende indgangspanel bevaret. — Tre gavle (før sidste restaurering fire), vel fra 1700'rne, er glatte med pålimet rudefigur af profilister (fig. 11). De fleste ryglæn er gamle, fra baroktiden, mens indgangspanelet, der har enkle fyldinger med den fra gotikken arvede skrå sålbænk, kan være samtidigt med det først nævnte stolesæt.

Ved sidste restaurering fik alle stole nye farver, hovedsagelig gråt med grønt i fyldingerne. Ifølge undersøgelserne 1956 konstateredes følgende farvelag:

- 1) øverst, en gulbrun egetræsådring, 2) fra 1865¹³ noget mørkere egetræsådring,
- 3) fra 1836¹⁶ gråt overalt, »perlefarve«, 4) mørk gulbrun, 5) blåsort, ganske

E. M. 1969

Fig. 10. Tjæreby. Parti af prædikestolen, leveret 1609 af Bernt snedker i Slangstrup (p. 1403).

tyndt farvelag over 6) den ældste bemaling (med årstallet 1670), en kraftig grøn farve med cinnober på enkelte vandrette led og måske lidt forgyldning. Beretningen konstaterer, at det umalede fyrretræ havde en rødbrun tone, der kunne skyldes en grundering, men snarere var fremkommet ved, at træet havde stået umalet i en årrække.

**Skrifte- og degnestole.* 1689 omgjorde Frandts snedker, Frederiksborg, degnestolen og gjorde en ny skriftestol¹¹. Fra disse må det panelværk med indvendigt pultbrædt og to gavle stamme, som 1894 indsendtes til Nationalmuseet (og som ved dettes nyindretning 1938 samledes til en »skriftestol« og opstilledes i det lutheranske kirkekapel ved siden af alteret, se fig. 13), samt endvidere et ganske tilsvarende panel med een stor fylding i forlængelse af en ligeledes tilsvarende gavlplanke med bukkehornshængsler³⁷, som 1964 indkom til

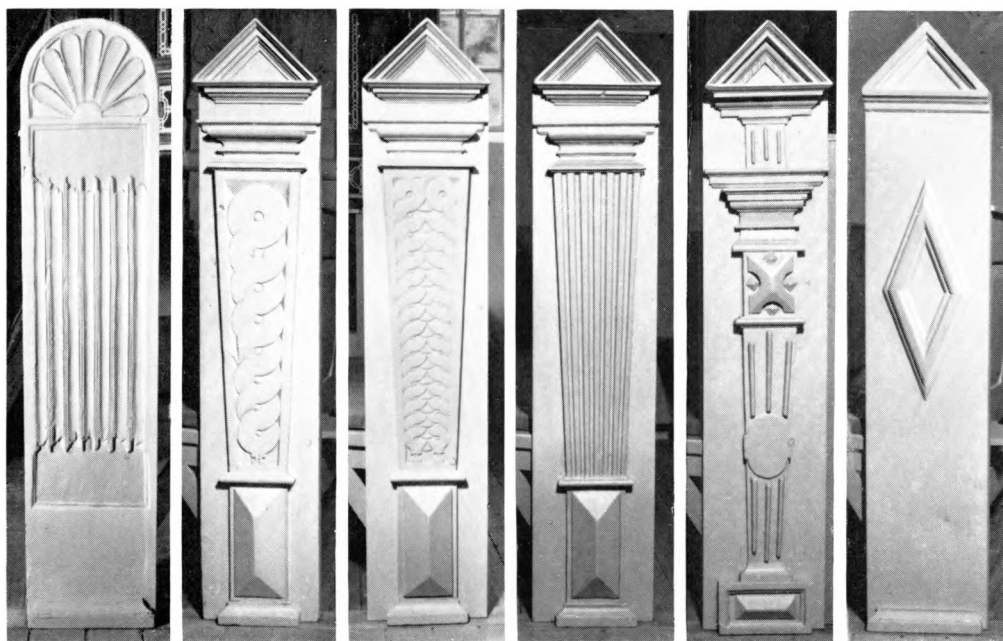

Fig. 11. Tjæreby. Stolegavtyper (p. 1404).

E. M. 1969

Nationalmuseet fra magasinerne på Frederiksborg slot (uden stedsbetegnelse). Såvel paneler, låge som gavlplanker hører sammen med barokstoleværket og kan ikke være så sene som 1689. Formentlig er der da tale om den degnestol, som snedker Frandts omgjorde (bl.a. med benyttelse af materiale fra den kasserede præste- eller skriftestol). Ved opstillingen i Nationalmuseet fjernedes alle sekundære farver og den rekonstruerede stol står nu i træets farve med grønt i fyldingerne, rødt og hvidt på profiler og med grønt gitter. I frisen afdækkedes et bibelcitater med sort fraktur: »Psa. 1 v. 18. Kom(m)er, lader os gaae i rætte med Hværandre« etc. (Mus. nr. 3043). Panel og gavlplanke fra Frederiksborg, der nu opbevares i museets magasiner i Brede (21 og 21a) står med en sekundær grågrøn farve, hvorunder skimtes lysegrønt og rødt.

Skab (jfr. fig. 12), muligvis det egeskab med låse for, der allerede nævnes 160 4³⁸. Gangjernene er gotiske, fra et ældre skab(?), loftet, af fyr, sekundært; 164x72,5 cm. 1903 stod det bag alteret og brugtes til alterklæderne; nu i våbenhuset. †*Skab* til bøndernes »gevær« omtales 1662³⁶.

Dørfløje. 1) (Fig. 14) mellem våbenhus og skib, fra 1700'rne, med to fyldinger, der har påklistede rudeornamenter som de yngste stolegavle; oprindelige gangjern. — 1677 forærede salig Niels Hansen, kleinsmed i København, en ny †kirke-dør til kristelig amindelse¹¹.

2—3) 1700'rne og 1800'rne, i trappehus og tårn, begge flammerede.

†*Pulpitur*. 1690 gjorde Frands Johansen, Hillerød, et nyt pulpitur¹¹, der sy-

M.M. 1922

L. L. 1969

Fig. 12—13. Tjæreby. 12. Skab (p. 1406). 13. *Skriftestol, nu i Nationalmuseet (p. 1405),

nes at have haft plads i koret (sml. p. 1394); 1722 fik det nye fyldinger af Claus Laursen, Frederiksborg¹⁷, og 1741 malede Hans Nielsen, Ganløse, pulpituret, »som er af glatte brædder, afskåret i brudte fyldinger«, rabatterne fik en smule gul farve og fyldingerne en hvid og blå marmorering; også trappen med sit rækværk og det derved siddende dukkeværk maledes, og loftet fik blå limfarve¹⁷. Fjernet 1865³⁹.

Orgel, 1960, firma Frobenius, fire stemmer, manual. Et torgel, der ifølge synsprotokollen var repareret 1840, stod på det 1865 nedtagne pulpitur³⁹, hvilket antagelig vil sige i koret. Derefter blev det stillet på gulvet og omkring 1867¹³ flyttet til tårnbuen. Et nyt anskaffedes 1906 og afløstes af det nuværende.

Pengeblok fra 1600'rne, stærkt jernbundet; nederste halvdel afsavet. I skibet, ved syddøren. †*Pengetavler*. 1764 nævnes tre kollekttavler¹², 1825 kun to¹⁹.

Salmenummertavler fra sidste restaurering.

Kirkeskib, nyt, tremastet bark. I giordbuen mellem skibets to fag.

Malerier. To (fig. 15—16), 1700'ernes begyndelse, forestillende korsbæringen og tornekrøningen, begge kopier efter stik⁴⁰. Olie på lærred, 78x63 cm. Istandsatt 1946 og opsat på nyt lærred. Vestligt på skibets nord- og sydvæg. — Ifølge Løfflers beretning 1892 skal de være en gave fra Lønsgård i sognet.

Lysekroner, nyere, en skænket 1881, en 1911⁹.

†*Sejerværk*, omtalt 1670³⁶.

Klokker. 1) 1601, støbt af Borchart Quellichmeier, oprindelig til Greve kirke⁴¹. Versaler i to linier mellem liljeborter: »Regna firmat pietas anno d(omi)ni 1601 sub Christiano 4. rege Daniae sumptibus templi huius Greffue pastore Iohanne Petreo Wallensi hæc campana fundebatur a Burchardo gellegiesser« (»fromhed styrker rigerne — kongens valgsprog —; i Herrens år 1601 under Christian IV. Danmarks konge, og da Hans Petersen Wallø var præst, støbtes denne klokke på bekostning af denne Greve kirke af Borchart »gulgyder«). På legemet fire i tovsstave indfattede medaljoner, de to med en rustningsklædt ridder knælende ved den korsfæstede (fig. 17), de andre med pelikanen og dens unger. Tvm. 98 cm. Som det fremgår af indskriften, er klokken oprindelig støbt til Greve kirke; hvorvidt den skulle være alleveret fra denne kirke allerede året efter (ved klokkeskatten 1602), foreligger der intet om.

2) 1722. Fr. Holtzmann. Versaler mellem bladværksborter: »Gloria in excelsis deo me fecit Friderich Holtzmann Hafniæ 1722«⁴² (»ære være Gud i det højeste, mig gjorde« etc.). Tvm. 75 cm. — Regnskaberne 1714 meddeler, at kirkens mindste klokke havde været i stykker i ca. 15 år, og at den ikke kunne høres i byen; den vejede 1 skippund, 8 lispund, 2 pund, den nye et pund mindre¹¹.

Ved klokkeskatten 1602 afleverede Tjæreby kirke en †*klokke* på 19 lispund. Ifølge indberetninger til Hofman og Thurah bar den indskriften: »Hielp Christus, Jesus Christus Guds levende søn«.

Klokkestol 1840¹⁶ til to klokker, af fyr, med genanvendt materiale fra en stol, der af nyt forfærdigedes 1678¹¹. Konstruktionen, der er som i Alsønderup (p. 1454), fylder hele rummet.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) (Fig. 18) o. 1625. Melchior Jacobsen og hustru, Margrete Hansdatter med tre af deres børn. Lille, af træ, med hvidmalet fraktur. Restaureret 1869¹³ og 1963—64. Rammeværket brunt, sort, gyldent⁴³. På skibets nordvæg.

2) (Fig. 19) o. 1730. Jens Hendricksen Gerner, sognepræst for Tjæreby[es] og Alsønderups menigheder i 36 år, provst over Strøe herred i 23 år, død 64 år gammel 2. febr. 1729, og hans første hustru Magdalena Sophie Thambesen (gift i 16 år), død 74 år gammel 10. aug. 1710. Af deres seks børn, fem sønner og een datter, døde Henric Gerner 2. nov. 1700 (3 år). »Til dem er siden samlet« Torben Gerner (16 år) 13. okt. 1729, »hvilken var dend eneste af dend Salig Mands Andet og sidste Egteskab i hvilket hand fornøielig levede i 16 aar med sin nu sørgelig efterlatte Enke Anne Margrethe Lidøe. Deris Legemer æris i Støven af den SI. Mands Efterleverske og børn ved dette Monument«. Sand-

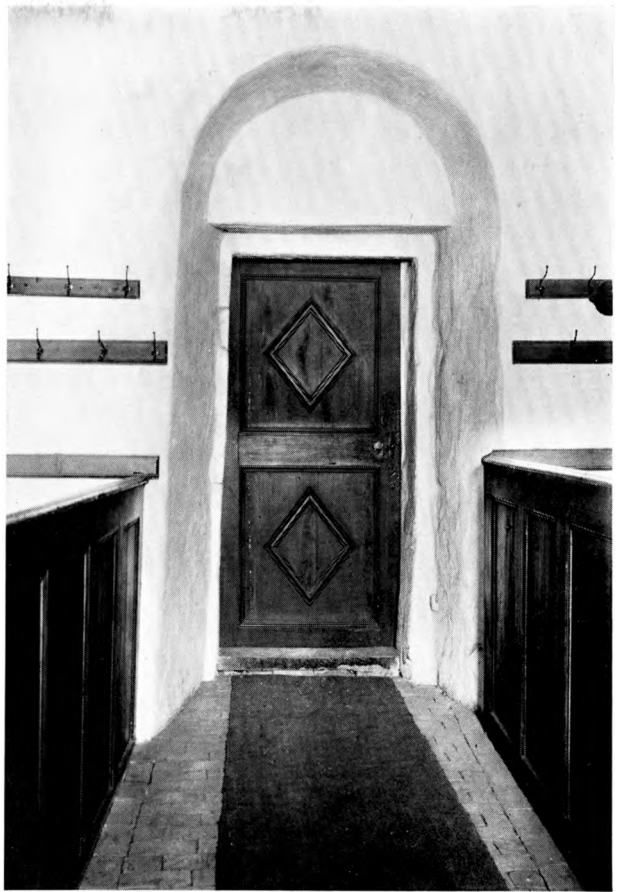
sten. Indskrift med gylden fraktur, navnene med versaler. Epitafiet led overlast, da det faldt ned 1891 (synsprotokol). Restaureret 1869¹³, 1891, 1927—28²⁰ og 1963—64. Ved denne lejlighed fornyedes al forgyldning. Rammeværket er gråt med lidt sort, profiler og ornamenter forgyldte. På korets nordvæg (sml. †gravsten nr. 1).

Mindetavle, efter 1864, over menig ved 2. regiment, 1. kompagni Jens Nielsen, søn af afbygger Niels Jensen af Haarløse, født 15. marts 1838, faldt ved Dyppel 18. april 1864. Fordybte, gyldne versaler. Marmorplade i kraftigt profileret sandstensramme. På skibets nordvæg.

Gravsten. 1600'ernes begyndelse. Helt udslidt indskrift.

Bevaret er to hjørnecirkler med evangelisttegn samt et indristet våbenskjold med sammenskrevet MP (Mogens Pedersen, død 1613, var kirkens præst fra 1585). Kalksten, 200x116 cm. Tidligere i våbenhuset, nu i gulvet foran koret.

†*Gravsten*. Ifølge beretningen til Thurah⁴⁴ var følgende præster begravet i kirken: 1) J. H. Gerner, † 1729 (sml. epitaf nr. 2), 2) Melchior Jacobsen, »ingen Aarstal«⁴⁵ (sml. epitaf nr. 1), 3) Hans Mossin Lange, »ogsaa uden Aarstal« [† 1754].

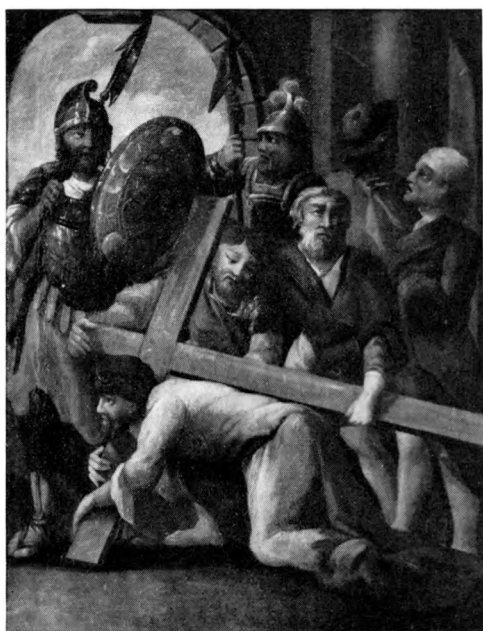
M.M. 1922

Fig. 14. Tjæreby. Dørfløj mellem våbenhus og skib (p. 1406).

KILDER OG HENVISNINGER

RA. *DaKanc.* 1591—92. Fortegnelse på kronens gejstlige gods, indsendt af lensmændene i henh. til kgl. missive af 28. dec. 1590, Sjælland. LA. *Kirkeinspektionsarkivet*. Tjæreby kirkes regnskabsbog 1604—1716.

Ved embedet. Kaldsbog for Tjæreby og Alsønderup Sognekald 1738—1793, 1871—1909 og 1909ff. — Synsprotokol for Tjæreby kirke 1863ff. — Korrespondanceprotokol for Tjære-

N. J. T. 1946

Fig. 15—16. Tjæreby. Malerier forestillende Korsbæringen og Bespottelsen (p. 1407).

reby pastorats embedssager 1865—75. — Se i øvrigt arkivalier for Frederiksborg amt i almindelighed p. 30.

Nationalmuseet. Indberetning af E. Andersen 1888 (kalkmalerier), ministerielt cirkulære 1890, J. B. Løffler 1892 (bygning og inventar), M. Mackeprang 1922 (bygning, kalkmalerier og inventar), Egmont Lind 1946 (kalkmalerier), N. J. Termansen 1946 (forslag til istandsættelse af prædikestol, konservering af to malerier og to apostelfigurer samt redegørelse for forhold vedr. altertavlen), Mogens Larsen 1956 (prædikestol og stolestader) samt 1951 (to epitafier) og 1964 (restaurering af altertavle, prædikestol og to epitafier), Erik Moltke 1960 (runeindskrift), Olaf Hellvik og Palle Friis 1960 (restaurering af kalkmalerier og runeindskrift og besigtigelse af samme), Den Kgl. Mønt- og Medaillesamling 1960—61 (bestemmelse af 137 mønter). — Undersøgelse af Elna Møller 1947 og 1969, Vibeke Michelsen 1947, Erik Moltke 1947 og 1969. — Bygningsbeskrivelse ved Elna Møller, inventarbeskrivelse ved Erik Moltke.

Tegninger i NM. Fire akvareller af kalkmalerier og en tegning af hvælvkonsol af E. Rondahl 1888. — Plan af Hans Hansen 1922.

¹ Vitae Sanctorum Danorum ed. M. Cl. Gertz 1908—12, p. 330: »loco qui Paraclitus uocatur« = Hans Olrik: Danske Helgeners Levned, 1893—94, p. 228f. ² S.R.D. VI, 133, jfr. 138, og HistT. 5. rk. II, 527 samt ÅrbOldkHist. 1882, p. 246. ³ DiplDan. DaRigBr. 1. rk. V, nr. 138. ⁴ H. F. Rørdam: Danske Kirkelove I, 438f. ⁵ KancBrevb. 1561, 29. maj. ⁶ Landebogen p. 173. ⁷ RA. DaKanc. 1591-92. Fortegnelse på kronens gejstlige gods, indsendt af lensmændene. ⁸ LA. Sjællands stiftsøvrigheds arkiv. 1820—1900. Kommune kopibøger. ⁹ Ved embedet. Synsprotokol for Tjæreby kirke 1863ff. ¹⁰ RA. DaKanc. Seks års kirkeragsk. og RA. Rtk. Rev. ragsk. Kirkeragsk. 1721—80. Sjællandske rytterdistrikters kirkeragsk. ¹¹ LA. Kirkeinspektionsarkivet. 1604—1716. Tjæreby kirkes ragsk.bog. ¹² LA. Sjællands stiftsøvrigheds arkiv. 1764. De kgl. kirkers inventarier i Københavns, Frederiksborg og Kronborg distrikter. ¹³ LA.

L. L. 1969

Fig. 17. Tjæreby. Klokke, støbt 1601 af Borchart Quellichmeier. Gipsaftryk af medaljon på klokkelegemet (p. 1408).

Sjællands stiftsprovstearkiv. Holbo og Strø hrd.s provsti. 1864—99. Synsprotokoller for kirker og præstegårde. ¹⁴ Om disse og andre ristninger, se Lis Jacobsen og Erik Moltke: Danmarks Runeindskrifter, 1941 42, artiklen Kalkristninger, sp. 835, og Elna Møller: Tegn og underlige gerninger, i Festskrift til Mogens Koch, 1968. ¹⁵ Disse huller, hidtil kaldet ventil- eller trækhuller, har intet med udluftning af rummet at gøre, men er beregnet til afløb for vand, som fra utætte tage har samlet sig i hvælvlommerne. ¹⁶ RA. Btk. 245.122—58. Bygningsadm. 1782—1840. Journalsager. ¹⁷ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerghsk. 1721—80. Sjællandske rytterdistrikters kirkerghsk. ¹⁸ RA. Rtk. 256.5—13. Bygningsadm. 1841—50. Kopibog. ¹⁹ BA. Rtk. Bev. rgsk. Amtsrghsk. Frederiksborg amtsstue. 1800 II 1848 11. Kirkerghsk. ²⁰ Ved embedet. Kaldsbog for Tjæreby og Alsønderup Sognekald 1738 1793, 1871 1909 og 1909 ff. ²¹ J. Magnus-Petersen: Kalkmalerier, 1895, p. 103. Beretninger jfr. ovenfor. Den af Magnus-Petersen nævnte indberetning ved Rondahl er ikke blandt de forefundne i Nationalmuseets arkiv; men ifølge kaldsbogen år 1900 bevilgede ministeriet, at loftsdekorationen måtte opmales på statens bekostning af dekorationsmaler Hansen (!) [læs Andersen] i Helsingør under tilsyn af kunstmaler Rondahl, jfr. note 20. ²² Ifølge Løffler var malerierne på væggene

L. L. 1961

Fig. 18. Tjæreby. Epitaf over Melchior Jacobsen, hustru Margrete Hansdatter og børn (p. 1408).

ældre end hvælvenes dekorationer, hvilket dog ikke umiddelbart bekræftes af Rondahls akvarel af sydvæggens dørfag.²³ Jfr. note 9 og 13.²⁴ Sml. Roskilde †S. Laurentius, DK. Kbh. Amt p. 41.²⁵ Jfr. eksempelvis note 17, året 1731, note 12, året 1764 og note 16, året 1798.²⁶ 1839 indsendtes »Academisk Medlem«, historiemaler Rorbyes skitse til altertavlen.²⁷ I bagklædningens nederste nordre hjørne indhugget: MDCCCXXXIX.²⁸ Resen. Uldall 186 fol. I, 58, jfr. indberetn. til Thurah (Om Sieland og Fyen) samt Hoffmans Fundationer VII, 222.²⁹ Ifølge kaldsbogen i Alsønderup blev Tjæreby kirkes kalk 1946 repareret og opgraveret.³⁰ 1613 fik Jørgen guldsmed i Slingerup (sml. Bøje p. 219) betaling for kalken, han flyede, jfr. note 11.³¹ Indleveret af bygningsinspektør F. Meldahl med finansministeriets billigelse.³² Jfr. note 11 samt RA. DaKanc. R. 184. Seks års kirkeragsk. og RA. Rtk. Rev. ragsk. Kirkeragsk. 1661—72. Frederiksborg amt, Strø hrd.s kirkeragsk.³³ RA. Rtk. Rev. ragsk. Kirkeragsk. 1719—31. Ragsk. for kgl. kirker på Sjælland uden for rytterdistrikterne.³⁴ Jfr. noterne

M. L. 1961

Fig. 19. Tjæreby. Epitaf over sognepræst Jens Henriksen Gerner, † 1729, hustruer og børn (p. 1408).

16 og 19.³⁵ Meddelt af museumskonsulent P. Halkjær Kristensen.³⁶ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerqsk. 1661 72. Frederiksborg amt. Strø hrd.s kirkerqsk.³⁷ I virkeligheden to på langs halverede stykker, der dog ikke oprindeligt har tilhørt samme pi-

Fig. 20. Tjæreby. Landsbyplan 1786.

laster. ³⁸ Note 11, jfr. RA. DaKanc. B. 184. Seks års kirkeresk. samt noterne 36, året 1662 og 11, året 1700. ³⁹ Ved embedet. Korrespondance-protokol for Tjæreby pastorats embedssager 1865—75. ⁴⁰ Tornekroningen har samme forlæg som det tilsvarende motiv i Nibe kirkes nordpulpitur 1707. ⁴¹ DK. Kbh. Amt p. 974; oplysningen var dengang ukendt. ⁴² E. Gribso, i ÅrbFrborg. 1934, p. 103f. ⁴³ I beretningen vedrørende sidste istandsættelse hedder det: »to sekundære farvelag fjernedes« (fra frisen og gavllisterne). »Indskrift-feltet er på et tidligere tidspunkt afrenset og skriften fornyet. Ved ny indskrift er tekst og typer genanvendt, men farverne, hvid skrift på

mørkegrå bund, er genfremstilling af den oprindelige indskrift, hvoraf sparsomme rester forekom«. ⁴⁴ Kgl. Bibl. Additamenta. 153, fol. Lauritz de Thurah: Samlinger til en beskrivelse af Danmark. I. ⁴⁵ Der har ikke været en præst af dette navn.

FREDERIKSBORG FRIMENIGHEDSKIRKE

TJÆREBY SOGN. STBØ HEBBED

Kirken¹, der er opført nær Frederiksborg højskole 1909 og indviet 21. november (arkitekt Ulrik Plesner), er formet som et langhus på fem fag og med våbenhus i nord. Materialet er røde mursten på bindig granitsokkel, og taget er tækket med røde teglsten, gavlkammene dog med munke og nonner. Bygningen fagdeles udvendig af skrå støttepiller, men den indre deling er mindre traditionel. Tre romaniserende søjler i ringe afstand fra hver langmur er parvis forbundet tværs over rummet med en vældig kurvehanksbue, der sammen med små rundbuer over de smalle »sideskibe« bærer en mur, der er ført op til tagets skrå linier som underlag for en åskonstruktion af mørkbejdset træ.

Inventaret er samtidig med bygningen. Som altertavle tjener et i østvæggen muret kors flankeret af malede hjorte (ved Niels Skovgaard). *Klokke*, leveret 1909 af De Smithske Klokkestøberier (Ålborg), med vers af Chr. Richardt og indskriften: Fra Høve, Havrebjerg og Stevns Frimenigheder 1910. Klokken har tidligere siddet i sangværket på Frederiksborg slot². I *klokkestabel* af fyr, nordvest for kirken.

¹ Anders Uhrskov: Hillerødbogen, Hillerød 1948, p. 89. Helge Finsen: Arkitekten Ulrik * Plesner. 1951, p. 31, 67. ² ÅrbFrborg. 1934.